

80-річчя

академіка НАН України

Г.Г. ПОЛІКАРПОВА

16 серпня виповнилося 80 років знаому біологові, засновнику морської радіоекології академікові НАН України Геннадію Григоровичу Полікарпову.

Упродовж 1948–1952 рр. Г.Г. Полікарпов здобував вищу освіту в Білоруському та Саратовському університетах, а в 1953–1956 рр. був аспірантом у Саратовському і Московському університетах. У 1956 р. він працює на Севастопольській біологічній станції ім. О.О. Ковалевського АН СРСР (нині Інститут біології південних морів НАН України — ІнБПМ), де засновує лабораторію біофізики і радіобіології, що стала в 1963 р. відділом радіобіології (з 1979 р. відділ радіаційної та хімічної біології).

У 1957 р. Геннадій Григорович захистив кандидатську дисертацію «Реакція радіаційної післядії у *Pelmatohydra oligactis*», а в 1963 р. — докторську дисертацію «Проблеми морської радіоекології», опублікувавши того ж року першу у світовій літературі монографію «Радіоекологія морських організмів» (у 1966 р. побачило світ розширене англomовне видання цієї книги).

Г.Г. Полікарпов — учений зі світовим ім'ям. Від самого початку роботи на морській станції в його дослідженнях органічно співіснували радіобіологія, гідробіологія, морська радіохемоекологія, проблема забруднень і екологія в найширшому розумінні цього слова. Він збагатив різні розділи вчення про міграцію радіонуклідів у Світовому океані й дію іонізуючого випромінювання на гідробіонтів результатами досліджень першорядного значення. Геннадій Григорович сформулював принципи радіаційної і хімічної екології та морської молекулярної біології, розробив концептуальну модель

дії ядерних і неядерних забруднень на морські екосистеми. На Генеральній асамблеї Міжнародної спілки радіоекології (2008 р., Берген, Норвегія) запропоновані ним зони впливу іонізуючого випромінювання на екосистемному рівні було прийнято називати «зонами Полікарпова», а саму концепцію відображено в новій редакції рекомендацій Міжнародної Комісії з проблеми радіаційного захисту щодо радіаційної безпеки людини і біосфери.

Важливий етап діяльності вченого, що охоплює кінець 50-х — початок 60-х років минулого сторіччя, був пов'язаний із вивченням проблеми радіоактивного забруднення нашої планети внаслідок глобального випадання радіонуклідів після випробувань ядерної зброї. Г.Г. Полікарпов — учасник і керівник численних радіоекологічних досліджень із вивчення закономірностей міграції радіонуклідів глобального походження в різних акваторіях Світового океану. Їхні результати сприяли прийняттю рішень про заборону ядерних випробувань у відкритих середовищах. Разом із працями з водообміну під керівництвом члена-кореспондента АН УРСР В.О. Водяницького дослідження Г.Г. Полікарпова з радіоекології відіграли вагомий роль у відхиленні пропозицій західних держав про скидання ядерних відходів у глибини Чорного моря.

У травні 1986 р. Геннадій Григорович сформував і очолив робочу групу з водної радіоекології при Надзвичайній комісії Президії Академії наук УРСР з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. З перших днів аварії на ЧАЕС Г.Г. Полікарпов брав активну участь у ліквідації її наслідків. Важливою підсумковою фундамен-

тальною монографією з вивчення наслідків аварії на ЧАЕС для водного середовища (зокрема, для Чорного моря), присвяченою 90-річчю НАН України, стала книга «Радіоекологічний відгук Чорного моря на чорнобильську аварію» (за ред. акад. НАН України Г.Г. Полікарпова і чл.-кор. НАН України В.М. Єгорова), надрукована у 2008 р.

Г.Г. Полікарпов — головний науковий співробітник відділу радіаційної та хімічної біології ІнБПМ з 1991 р., керівник робіт із порівняльної радіоекології та молісмології, науковий керівник тематики з морської радіоекології Відділення загальної біології Національної академії наук України.

Діапазон досліджень Геннадія Григоровича та його учнів дуже широкий: узагальнення всіх численних результатів із чорнобильської проблематики; новий перспективний напрям у водній радіохемоекології — дослідження з еквідозиметричного оцінювання дії на біоту радіаційних, хімічних і біологічних факторів; новітні колективні розроблення відділу радіаційної та хімічної біології ІнБПМ НАН України в галузі глибоководної радіохемоекології й молісмології, радіогеохронології, проблем хемоекології метаногенних бактеріальних споруд та газових сипів у сірководневій зоні Чорного моря; виявлення разом з академіком Ю.П. Зайцевим та його колективом (Одеський філіал ІнБПМ), членом-кореспондентом НАН України В.М. Єгоровим і д. б. н. С.Б. Гуліним життєздатних спор морських і прісноводних водоростей, що перебувають у стані спокою протягом тривалого часу, і навіть наземних грибів у донних відкладеннях із визначенням їхнього (відкладень) віку.

Учений активно працює й на ниві міжнародної науки. Протягом 1975–1979 рр. він працював у Міжнародній лабораторії морської радіоактивності МАГАТЕ (Монако), де очолював секцію навколишнього середовища, брав участь у великій кількості радіо-

екологічних конференцій і нарад. Г.Г. Полікарпов створив школу з морської радіобіології і радіоекології, широко відому світовій науковій спільноті, а відділ радіаційної та хімічної біології Інституту біології південних морів ім. О.О. Ковалевського НАН України в Севастополі — один із визнаних світових центрів з радіоекології морів і океанів. Геннадій Григорович — член редакційних рад і редколегій низки вітчизняних та іноземних наукових журналів. Він один із найстарших членів Наукової ради з проблем радіобіології РАН та постійний член міжнародного Інституту екології із секції «Морська екологія».

Упродовж 1981–2006 рр. Г.Г. Полікарпов входив до складу ради і виконавчого комітету Міжнародної спілки радіоекологів (МСР). У 1991–1994 рр. і 1999–2002 рр. був її віце-президентом. З 2007 р. він почесний член МСР. У 2008 р. Спілка присудила йому найвищу нагороду цієї організації — золоту медаль ім. В.І. Вернадського за видатні заслуги в галузі радіоекології. Разом із професором О. Кінне учений є ініціатором і одним з фундаторів Міжнародної спілки екоетики (МСЕЕ) та англомовного журналу цієї організації «Етика в науці й політиці у зв'язку з навколишнім середовищем». Сьогодні він віце-президент МСЕЕ.

За видатні наукові здобутки і важливу суспільну діяльність Г.Г. Полікарпов удостоєний низки вітчизняних державних, урядових і академічних нагород, відзнак та почесних звань. У 2009 р. за вагомий особистий внесок у розв'язання екологічних проблем, розвиток природоохоронної справи, збереження навколишнього природного середовища він відзначений орденом «За заслуги» III ступеня.

Наукова громадськість, колеги та учні щиро вітають Геннадія Григоровича з ювілеєм, зичать йому міцного здоров'я, нових творчих здобутків і наукових відкриттів.